

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 42.

У НОВОМ САДУ 15. ОКТОБРА 1887.

ГОД. III.

ПРОТА ВАСА ЖИВКОВИЋ,

ПЕСНИК СРПСКИ.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

СВОЈОЈ МУЗИ.

Згажен и презрен, без варљиве наде,
 Под скуте твоје ти ме прими, мила,
 Ти једна само у јаду и болу
 Верно си вазда пада мноме бдила.
 Срушену љубав дизала си с нова,
 Очајан кад ти под криоца дођох,
 Божанским миром снажила си мене
 И с нова весо међу људе пођох.

Под твоје крило и сад ступам боно,
 Рађено срце доносим ти ево;
 Ја немам моћи, да повратим с нова
 Ту љубав милу, о којој сам снев'о.
 У праху лежи све, што беше мило,
 А они, које љубљех тако радо,
 С презрењем сад ме исмевају, гоне,
 И на крст срце разапињу младо.

Згажен и презрен, без варљиве наде,
 Под скуте твоје ти ме прими, мила,
 Ти једна само у јаду и болу
 Верно си вазда пада мноме бдила.

Драг. Ј. Илијћ.

НАЈА.

ПРИПОВЕДА КСАВЕР ШАНДОР ЂАЛСКИ.

Давна сам ја мислио, да је мој друг Пера силно несретан човек. Како је навек био ђутљив, није се истина никад спрам никога изјавио, али опет — ко је тек малко имао прилике, да с њим чешће дође, наскоро се уверио, да има пред собом човека, кога страшни боли мора да муче и душу му тиште, јер такав је сав одисао с оне гороста-сне туге и невоље, коју не можеш ничим прикрити, јер се ухватила и срца и главе и тела па ти исте ноге и исте руке невољно и тешко ступају по земљи.

Једаред смо се шетали заједно уз брег Дунава — на Д...ској страни. Била је блага летна ноћ. У тамним валовима реке љупко се огледале ситне звездице са неба и облацци, што су пловили крај месеца. Оданде из села донашао ветар цилик егеда и весели звук гајди а преко из бачких ритова врио силни пој славуља; доле са воде шумили вали а из црне нејасне масе долазио штропот воденица. Из свега се у тиху вечер ливала вољкост и драгост. У то се — ил из воденица, ил из каква чамца, одакле ли — захори снажна девојачка песма. Пера се тргне, стане па ни макац даље. Приметим, да човек дрхће јаче од оне трстике доле међу валима реке. »Иста, иста песма — њезина песма, ох!« завикне као луд. Није ме пустио више да шећемо даље, већ једнако слушајући остали смо на једноме месту још и тада, кад је песма давно већем изгинула у ноћноме мраку. Најпосле се он окрене од реке, узме мене под руку па и непозван узме ми при-

поведати. Била је то приповест његове несреће. Ево је његовим речима:

..... Ја на њу мислим и сво ми се срце и сва душа тресе од бола, од чежње, од слатке успомене и од страхоте доживљаја. Чисто жедно и појудно дозивам себи у памет сваку црту дивне њезине појаве, гођово ми се и боним и слатким шапатом краде па уста њено име те је у чежњи канда дозивам, а знадем, да је нема. Безгласно понављам сваки час: »Најо, Најо!« јер је у духу видим, видим моју бедну сиротицу Нају, красну српску сељанку из сабитна брдскога села тамо у Славонији. Била је прекрасна и ја немам речи, да вам ју опишем. Тек вам могу казати, да ми се још сада, након толиких многих година, једнако чини, канда оним крупним сивим очима са тамним зеницама равних очију више нема, канда — та шта! — ни ономе стројном станку, ни ономе гинком гласу, ни лакој кораку, ни оним пуним а опет нежним прсима, а најмање оној глаткој тамној путу, оној враној коси и ономе овалном лицу, у којем се и озбиљност и милота у склад свела, ах, та читавој — не — нема јој нит јој може бити равне! А ја је нисам љубио, — барем сам тако мислио, — док је нисам изгубио. изгубио за навек — еј боже силни, боже ужасни!

Први пут се сретосмо у лугу. Био сам у лову па препелице а врућина ме натерала, да се за који час скријем у хладовину шуме. Она је стајала недалеко од стада и марљиво бола иглом по шароликој прегачи ил надрамнику

ил шта то већ било. Од прве тренути ја се готово очима завесио за њу целу. Чисто сам се сасвим смео и тек се после неколико часова саберем толико, те себи без крзмања признадем у себи, да такве лепоте још нисам видео. Мало те ми усфалиле речи, да девојче ословим. Истом се након подужег ћутања осололим. А нисам јој ништа обесна или луда рекао, како то бива у таквим пригодама. Њена дивна појава и нека племенита озбиљност, што ју цела обвила, бранила ми, да будем с њом, као с другом сваком. Тек ју упитах, чини ми се, за пут у село.

У први мах не одврати ми ништа. Још већма се удубила у свој посао те ни да би тек летимице оком сегнула по мени. Али ја поновим опет и тада ми једнако одурна лица истом посве кратко и више руком по ли речима покаже, куда да пођем.

— Ал је баш врућина! — узем ја и скинем шешир, да отарем зној са чела, а ланкастерку сам скинуо са рамена и сео на најближи пањ.

Девојка учини, као да мене и нема ту.

— А чија си ти, секо?

Не одговори ми ништа, већ се помаче даље, тобоже да види, куд јој стока хода.

— Па што си таква, бог те убио! Та што не кажеш име своје? — узем ја онако право по сељачки.

— А шта ће вам? Та, ето одавде сам из села, — отресе се на ме и учини, да ће се сасвим удаљити па престане радити и почне зазивати јунад, што се којекуд раштркала.

— Шта ће ми?! Та крштени смо људи а човек човеку каже, како су му на крсту наделили.

— Да, човек човеку. Е, ал ја сам девојка — нашали се она.

— Дакле девојка! Па реци, јеси л Тејка, ил Миљенка, ил Мара —?

— Та нисам. Ја сам Наја Томе Недељковића.

На то сва порумени у лицу па одлети од мене.

»Џаба и лова и препелица!« нададе ми се те закренем правац, куд је девојке нестало, све у нади, да ћу је гдегод наћи.

Од тада ето мене сваки дан у лугу и сваки дан сам се нашао с Најом. У првине се девојче од мене дивљало, угибало ми се, шта више знала би и горопадна бити, ако сам хтео да се шалим слично сељачким момцима. Зато

сам чисто некако плах постао уз њу а баш с тога ваљда привикнуло девојче моме друштву. Најзад ми се сасвим поверовала, јер сам, вели, некако друкчији од остале господе. Приповедала би ми бриге домаће, чаврљала о згодама и незгодама села, причала ми, како су момци на њу кивни, што неће више да иде на прела и што неће да игра у колу.

— Па што нећеш? — упитам је.

— Шта ја знам? Не да ми се, пак знате, како оно кажу варошани, да се из прела свашта може испрести, те онда »девојка сузе лије за лањске смије!« Но, ја се шалим, али и мој бабо каже, да немају паори зашто да се веселе. Мисли он због нове мере у земљама.

— А, мислиш комасацију?

— Тако некако, али дед'те, господине — и узме ме испитивати о »прави и закону« и о тој новој мери. И никад да јој се доста наговорим. Најзад ју једаред прекинем.

— А што ти, Најо, толико о томе? На то су постављени људи да се брину. Што би девојка!

— Истина. Ја то и говорим само с вама, нећу с другима. Али чула сам, и сав свет у селу говори, да наш попа допушта те је инцилир одсекао старо гробље спахији, к његовом делу, а ново ће гробље дати далеко негде у шуми.

— Пак! Шта је теби зато?

— Гле, како није? Наши стари, наши дедови и прадедови леже онде, вели мој бабајко. Још од онда служи селу ово гробље, кад су стари дошли из Босне. Па сад да спахија своју чорду онуд тера а нас да укопавају сред шуме, куд се вуци и лисице легу!

Ја ју сав у чуду погледам. Била је свабледа у лицу и ја не знам, зашто ме је тај час сасвим подсетила на Чермакову Црногорку.

Иначе да бих штогод с њоме доживио, тога није било. Управо с тога нисам ни могао знати, како је у мом срцу за њу. Најпоследње како сам и могао доћи на такво што? Тек у последњи час — но и оно истом што је проинуло!

Изашао ја већ у зору из куће, да пођем у лов. Кад стигнем у село, све је онде мировало. Нигде ни живе душе. Пут ме водио уз Недељковића селиште. У шљивику код студенца спазим Нају. Баш је умила лице и узела се чешљати. Ај, боже мој, како је била дивна, како свежа и красна! Сињи сенак јутарњега

светлила заталасао се на црној расплетеној коси, спустио се на нешто увијени врат, да се залије онда кроз наполак разгаљену кошуљицу на девичанска красна недра — ех, ја нисам могао у тај мах собом да владам, онако раздраган скочим хитро до ње — она ме није приметила — па је загрлим и пољубим. Она се истргне и обесно зацикне. Није се ражљутила ни ражалостила у први час, док је мислила, да је то какав момак из суседства. Но кад се, високо заманувши крешки лакат, обрнула мени, и познала ме, онда ишчезне са лица онај љупко дрски и шаљиво осорни осмех, очи јој се склопе те сва збуњена и ником поникла склопи обе руке и оба лакта око голога врата и нагих недараца. Сад сам се тек показао, што сам урадио, но опет сам само промуцао: »Ој, красна Најо, мила моја!«

— Да сам вам мила, ви тога не бисте били учинили! — готово боним, чисто дрхтавим гласом одсече ми она и полагањем се кораком пусти к дворишту. А ја, луда, забленуо се и једва могао појмити, да оваква сељачка девојка може тако дивно мислити, па сам се још више уверио, како је племенит створ моја Наја. Она таква, а ја је увредио, титрао се с њом, као са сваком из села, — ох, мени је било страшно тешко. Још теже ми је било, кад сам је

приметио доле у башти како стоји крај бусена каранфилова а сваки час таре сузе. Од стида, покуњености и забуне нисам смео да приђем ближе. А она се тада обазре према месту, где сам ја свеудиљ стојао, и мени се причинило, да јој се лице некако сјаје, да кроз исплакране очи продире зрака необична блажена погледа. У то се баш дигло сунце изнад обзора, љупка црвена светлост поиграла по росном лишћу шљива, по танком влаћу траве, све се у један мах облило ружичастим и белим сјајем; тек далеко продоље дрхтало јоште у љубичасту преливању зоре, остало све засјајило младом јутарњом јасноћом и све је било слично дражесном осмеху тај час пробуђена детета у колевци. Негде на грани нада мном, високо у вршку, расплинуо се ситни звонки гласић тичице једне. Било ми је тај час тако неизмерно широко у грудима, тако необично и чудесно: силна задивљеност, срећа, пожуда узнела ми душу и нисам се питао, је ли сјај у лицу њену тек од сунчана одсјаја, већ из дна душе кликом победоносно, весело: »Најо, Најо!« и поскочим доле до ње. У тај ме пар неко зовне гласним веселим смехом. Обазрем се. Замном стоји пријатељ мој Гејза, спахија домаћи, страстан ловац као и ја и обестан коловођа многој шали.

(Наставиће се.)

МАЈСТОР ЛУКА.

Мајстор Лука беше човек,
Што веле: на гласу!
Њему болан девет крава
По пустари пасу! . . .
Беше добар! У занату
Испек'о се своме,
Само једно, . . . само једно:
Радо ј' пио — »шоме!«
Код казана први био,
Па се с друштвом веселио:
»Дед, мајсторе, пи!
„Ко? Зар ја?“ „Па ти!“

Родиле су пусте шљиве,
Све се ломе гране,
А Лука је уживао,
Лепо, на тенане!
Ишао је увек редом,
Где се »цујка« вари,
А тамо су на окупу:
Кметови — шумари!

Па је с њима вазда био,
Па се с њима веселио:
»Дед, мајсторе, пи!
„Ко? Зар ја?“ „Па ти!“

Пио ј' Лука, а мог'о је
Поштено повући,
Једва су га некад могли,
До куће одвући . . .
Кад је лег'о у постељу,
Он је бунц'о само:
»Ми смо наши . . . ми се, браћо,
»Од вајкада знамо!
»Где је пљоска, сто му муга?“
— И суха се диже рука, —
»Дед, мајсторе, пи!
„Ко? Зар ја?“ „Па ти!“

* * *

Отрц'о се — јадан био,
Од главе до пете!

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Па погледа к'о без свести
Своје боно дете! . . .
Оно му је све на свету,
— А вол'о га живо; —
О нему је усред ђора,
Тек о нему снив'о!
Гледа оне црне власи,
Па ко да му зборе гласи:
„Дед, мајсторе, пи!
„„Ко? Зар ја?““ „Па ти!“

На самртном одру лежи
Невинашце мало, —
Нема ока, које с' не би
Горко заплакало!
Само Лука нема суза
Већ посрће, дуби!
Хтео б' јадан, ал не може
Чедо да пољуби!
Воштаница мала горе,
А он слуша . . . слуша зборе:
„Дед, мајсторе, пи!
„„Ко? Зар ја?““ „Па ти!“

* * *

Сад по гробљу Лука лута
Посрће по путу!
Сто закрпа пришио је
На масном капуту!
Гледа гробље, усне миче,
Хтео б' нешто касти,
Али пусти језик неће,
Није му у власти!
Само с' чује кроза грање
Неко тихо шапутање:
„Дед, мајсторе, пи!
„„Ко? Зар ја?““ „Па ти!“

На гробљу га једном нашли,
Као да је спав'о, —
Целе дуге зимске ноћи
Снег га затрпав'о!
Бледо лице, а руке му
Скрштене на груди,
Однеше га у сеоце
Неки добри људи!
Не чује се сада више,
Нити јаче, нити тише:
„Дед, мајсторе, пи!
„„Ко? Зар ја?““ „Па ти!“

Љубинко.

ЕТО ТО ЈЕ БИО КРАЈ!

ПРИОВЕТКА СТАНЕ М. СТЕВАНОВИЋЕВЕ.

Можда је, господине Вељо, ово сасвим
обична тема, можда је ово тако обична
ствар, да и не заслужује, да се о њој
и мисли а камоли говори.

Ви сте ме увек корели, кад сам вам гово-
рила, да готово свако зло проистиче од страсти,
и да су те страсти усредсређене баш у човеку.

Признајем, да је сваки пут и свака стаза,
којом човек греде, клизава, као што сте ми
ви увек говорили; но онај, који непрестано
полива воду на те клизаве путе, то је опет ве-
ћином човек!

Причица ова, то је истинити догађај, а де-
сио се на жалост баш овде код нас. Ја хоћу
да вам га испричам, а ваше је, да о њему ми-
слите и судите.

Видим, већ се смешите, као велите: ех,
ето хоће да брани свој пол!

Чујте, што ћу вам приповедити.

I.

Жена К. имала је четворо деце. Муж јој
је био радник, а како је умр'о ево већ неко-

лико година, сиротица је та радила дању ноћу,
еда би одржала нејачад и кућу.

Година се за годином низала, а деца све
већа, природно је, да више и треба.

Мати се мучила; није имала ни свеца ни
празника. Но све је то било узалуд! Шта може
слаба жена да заслужи?

Најстарија јој кћи већ читава девојка, ушла
већ у шеснаесту годину.

Требало је све више, а она старија, године
су ту, те се зарађивало све мање. Снага јој
малаксала од рада и бриге. Шта ће да ради?
Мислила је и мислила, али је све узалуд, док
свом снагом не запне, не може ништа заслу-
жити.

Што мора бити, мора.

Реши се, да да своју најстарију кћер у
фабрику. Остала су јој деца и сувише нејака
за какав озбиљан рад.

Сиротој матери било је тешко и помислити
на такво што, али шта ће, није имала ни куд
ни камо.

Радом својим требала је да заради за стан, дрва, хлеб и одело.

Једнога дана позове своје најстарије дете, своју Ленку, притисне је на материнске измучене груди, а две се тешке сузе скотрљају на рамена Ленкина.

Тешко било матери, те јој реч застала у грлу.

— Мила мајко, ти имаш нешто да ми кажеш? О, па реци. Кад своме детету не би, да коме би?

— Добро, дете моје, а ти чуј, што ћу ти рећи. Ти видиш, да сам се мучила и радила, само да вас на добар пут изведем. Сећаш ли се речи твог покојног оца на самрти: »У теби имам вере, мирно умирем, јер знам, да децу своју остављам у ваљаним рукама, у твојима, сирота жено моја!« Еј, да не паде тада са зида, сви би ми сретни били! Али — како је твоја воља, боже!... Дете моје, времена се променула, све покупило, рада нема, па се не може овако зарадити ни насушни хлеб. С тога сам се, дете моје, решила, да те дам гдегод у фабрику. Па шат нам бог помогне, те нећеш морати дуго радити.

— Мила мајко, одавна сам ја то мислила, а увиђала сам, да оскудица сваког дана узима све већма маха. И сама сам мислила, да идем камогод да радим. Радићу, мајко, неће ми бити тешко.

Ленка је била паметна и вредна девојка, па богме и лена. Имала је велике очи, црне као поћ, а доликовале су јој лицу, које је било бело као алабастар.

Другарице се њене дујале, кад је ко рекао:

— Ленка је баш лена девојчица!

II.

Ленка свако јутро рано у зору одлази на рад, а у седам се сати у вече тек враћа кући својој.

Тако је то текло пуних пет месеци.

Једнога дана враћајући се, као и обично, кући својој, затекла је матер у постељи. Мати јој се поболела.

Шта ће сад да ради? Дал да иде на рад? Ако иде, како ће да остави матер бону, а ако не иде — нема хлеба!

Мора дакле ићи.

Ленка је и даље одлазила у фабрику, али нико није знао, како је тешко њеном срцу и нејакој њеној души. Мати бона лежи код куће, а она није крај постеље њене! Па ако бо-

лест устраје дуже? Па ако јој мати умре?! Како ће и шта ће?

Била је убијена.

Господар фабрике, г. С., примети ту сету на лицу Ленкину. Приђе јој па је запита што је тако невесела?

— Болесна ми је мати.

Еј, та требало би лекара звати, па ако би се и нашло, који ће бесплатно што учинити за човека — ваља апотеку платити.

Ленка са својом малом зарадом не може целу кућу, децу, па још и бону матер издржавати...

Једног дана дође Ленка као и обично у фабрику, но у оним лепим, црним очима трептиле су сузе.

И ма да јој се гомилале сузе, ипак је била лена, ипак оне угљене црне очи нису изгубиле свој дивни сјај.

Господар С. упита је, како је матери?

— Зло.

— Па зато сте плакали?

— Та како не бих!

— Зар ви тако лепи, тако млади, па да плачете...

— Моја младост није у стању сачувати ме од плача.

— Ех, ето како се варате! Реците ми, шта вас гони, те сте тако увек невесели?

— Ах, тегоба и оскудица!

— Ваљда немате новаца? Но, реците ми. Ево, ја ћу вам дати. Колико вам треба?

— Колико ми треба?! Зар би ми ви поверовали за две недеље у напред?

— Ја? А зашто не? Па кад вам устреба, даћу вам и више.

— О, како да вам благодарим, господару! Допустите, да вас у руку пољубим.

— А не, то вам нећу допустити. Али ћу вам бити на услузи, кад вам још устреба новаца...

* * *

После два, три дана, зовне господар Ленку и запита за матер.

— Врло јој је рђаво.

— Тако? Па зашто не седите код куће? Сигурно сте потребни вашој мајци?

Ленка подиже своје чаровне очи, па га стане гледати чудећи се.

— О, господару, ја бих то с драге воље чинила, али сам узела новце у напред, па док то не одрадим, не могу изостати.

— Та ви ћете то већ одрадити, само идите вашој мајци. Њој треба неге! Ја ћу доћи, да видим, како јој је.

Помилује Ленку по пуначком, кадифеном обрашчићу и оде...

III.

Три је дана већ, како Ленка не одлази у фабрику, седи уз постељу болеснице и пажљиво је надгледа.

Овога дана дошао је и господар С., посетио мало, па отишао.

После два дана опет је дошао и донео ваздан понуда за бону матер Ленкину. При поласку упита Ленку, да ли треба новаца?

— За сад ми не треба, још имам од оних новаца, што сте ми дали.

— Зар их нисте потрошили? Ево вам, узмите мало, ваљда ће вам требати.

Пружи јој два миландора, опрости се са Ленком и оде.

Ленка је дуго гледала за њим, није знала шта ће да мисли о тако добром човеку...

Готово сваки дан долазио је господар С., увек је брижљиво надгледао матер, говорио о болести са лекаром, па је чак и медицину матери сам давао.

И данас је дошао. Задржао се до мрака. Кад је пошао, опет је дао Ленки новаца.

Мати дозва Ленку до постеље и упита је, да ли има новаца?

— Имам, мајко.

— А откуда ти?

— Мој господар ми је јуче дао, па и данас.

— Тако?!

И старица затресе главом.

— Дај ми медицину...

Ленка отрча, а мати је гледала за њом са сузним очима и тешким уздахом...

Нестрпљиво Ленка трчи сваки час до прозора и гледа на улицу, како што лупне, она се тргне и истрчи у авлију. Већ је нешто поче мучити.

— Шта је то те нема господара, а рекао је, да ће доћи?!...

Тек пред вече стадоше кола, а господар С. са још једним мушким искочи из кола. Ленка брзо истрчи у сусрет, отвори врата, па их понуди да уђу.

Господар прикаже оног другог.

— Ово је доктор Х., довео сам га да вас прегледа.

Ленка је стајала за леђи.

Кад је лекар прегледао матер, напише лекове и оде. Господар С. је остао. Што год би мати заискала, он би скочио и донео. Сам је цедио крпе и мећао их болесници на главу. Кад се опростио са старицом, пружи Ленки руку и замоли је, да га испрати. Ленка се није противила, отпратила га је чак до на улицу. А после неколико тренутака, кад се повратила, и кад је мати позвала до постеље, била је сва збуњена.

— Ленка, дете, мени се не допада, што тај човек тако често долази.

— Па хоћеш ли, да му забраним?

— Не, то не.

— Него?

— Да га не пратиш.

Ленку наједанпут пређе румен.

— Па добро, кад је теби воља, ја ћу тако чинити, драга мајко.

Сутрадан доби Ленка писмо, у којем је господар позива, да дође у фабрику.

Ленка се обуче и оде у фабрику. Господар ју је чекао пред вратима, а када је дошла, пружио јој је обе руке и са највећом учтивости понудио, да седне.

Ленка је са својим господаром више од једног сата разговарала.

Остале су раднице намигивале једна на другу и крадом се смејале...

Кад се вратила кући, била је врло незадовољна и јетка.

Мати ју је питала, зашто је звао господар.

— Имали смо да пакујемо.

Данас није дошао господар, већ је послао писмо, у којем су била два миландора и ових неколико редака:

„Одговорите ми: да, или: не. На вашу ће корист бити, ако пристанете; ни у чему нећете оскудевати. Новаца и свега имаћете доста...“

Кад је Ленка прочитала ово писмо, сва је дрхтала, згужва га и подере, а у одговор је написала:

„Не!“...

IV.

Прошло је од тога доба већ осам дана. Господар С. не долази више. Мати пита Ленку за узрок, но она вели, да не зна.

Новаца све више и више нестаје. Матери је с дана у дан све горе. Дође дан, те се у кући не нађе ни паре. Деца траже хлеба. Па доктор, па аптека...

Ленка да полуди!

Узела је неке ствари па продала, од тога има још за два дана новаца, а после? Шта ће после радити, то ни сама није знала.

Ево, освануо је дан, кад у кући свега не стаде.

Мати дозове Ленку и запита је, зашто не донесе свећу, зашто не да деци да једу?

— Ох, слатка мајко, ми у кући више ништа немамо!

Мајчине се груди силно стану надимати, па после тешког уздаха рече:

— То сам знала, дете моје, само се чудим, зашто тајниш од мене?

— Та, теби је доста твоје болести. Ја сам се мучила и трудила, да ти не сазнаш, да више ништа немамо у кући; нисам хтела да ти кажем, да ми је и господар од куће казао, ако му не платимо кирију за два дана, да се можемо одмах селити! А напољу је такав снег, таква мећава!... О, моја мајко, је ли ико на свету несрећнији од нас?!

Мати је ћутала, престадоше у ње сузе, само је Ленка горко јецала.

Вече су то провели како тако, али сутра, шта ће сутра?

Ленка од бриге није спавала целу драгу ноћ. Тога је вечера било и матери здраво зло, мислила је: умреће!...

Сутрадан добије Ленка писамце ове садржине:

Госпођице!

Да ли сте се решили? Хоћете ли, или не? Ја знам, шта вас највише задржава, мати ваша! Ја ћу вас испросити у ваше матере; чим њој буде боље, венчаћемо се. Ви нећете трипти ту оскудицу, коју сад трпите. Ја ћу вас и вашу матер известити из тог мрачног стана у

сјајан стан. Никад вас нећу оставити! За који дан бићете моја жена. Ваљда можете поверовати мојим речима? Чекају на ваш одговор.

Остајем вам свим срцем одани
С....

Ленка није знала, шта да ради! Да ли истину говори овај човек? Да ли ће је збиља узети? Да ли је могуће, да је таква срећа деци, и ако је могуће, откуда то?

Наједаред се трже.

Но, ако он само лаже? Да нису то само његови маневри, да до цељи дође?!

Ужасно!

Не, не, није могуће! Таквим се средствима није у стању послужити човек на своме месту. Заиста, није могуће!

— Па зашто би ме варао? Та он нема интереса од мене. Он је добар, племенит човек. Колико ми је већ учинио, па што би ме сад варао!?

Дуго је Ленка о томе мислила.

Она је била поштено, младо и неискусно девојче, па није могла себи никако да замисли човека, који једно мисли а друго говори; она је више веровала његовим речима него што није.

Шта ће да му одговори?...

Чекаће још који дан.

Ево, дође и подне. Нема ништа матери да понуди. Нема медицине. Деца плачу и траже да једу... Соба хладна а на улици веје снег.

Ленка забринута хода по собици, сва је збуњена. Сагла је главу доле на оне пуначке, пребајне груди, па премисља, шта ће да ради, да ли да одговори?

— Ох, страхоте! Па зар и даље да гледам, како се моји љуто пате?! (Свршиће се.)

ПАВЛЕ ОРСАГ-ХВЈЕЗДОСЛАВ

СЛОВАЧКИ ПЕСНИК.

НИШЕ Д. В. ДОБРОСЛАВ.

(Свршетак.)

а бисмо песника са свим познали, важно је знати и за порекло му и место рођења, с тога хоћемо у кратким потезима да саопштимо још и бијографију његову. Павле Орсаг родио се у Горњем Кубину (Felső Kubin) у Арви (Орви) 2. фебруара 1849., баш у време, кад је земљиште Арве било у рукама словачких добровољаца. Тек што су исти отишли, дошла је руска окупацијона војска, па кажу, да су доброћудни војници ру-

ски малог Павла љуљушкали. Његов отац, Никола Орсаг, племић од Горњег Кубина, мати његова Терезија Медзихрадска, живе још обоје; старији му брат Никола је честит и имућан економ у месту његова рођења. Међу Павлом и сејом његовом Маријом постојао је најнежнији одношај. Новембра 1876. отрже неумитна смрт умиљати тај створ; њему је канда добар део најбољег живота тиме пронао. И нехотице помисли ту човек на лични губитак, што

је Виктор Шефел претрпιο смрћу своје сестре имењакиње. У песми својој под насловом „Марија“ истиче му се знаменита моћ образничка, а у другом делу те песме „V hrobe“ влада необично тужан тон, у чијој композицији имамо прилике да посматрамо најразноврсније, право песничке обрте. Читав низ мисли ређа се једно за другим, и те су мисли искреле под утиском највећег бола, у речима само наговештене или у реченицама у свези, час у прекинутом говору, час у приказивању, које се ниже једно за другим, а то све даје песми карактер импровизације, коју је изазвала моћ топла осећања. Сети се ту човек тужбалица, којих има у узоритим примерима класичке тријаде, или стародавна обичаја у Словена, по којем своје мртве оплакују у импровизованој песми.

Завичајем својим, родитељском кућом и својим васпитањем ушао је био у круг одношаја, који су много упливисали на каснији његов развитак. Пре свега положај места, у којем се родио, на једном од најдивнијих места у Словачкој. Сановито тихе сени и тајовита тама широких шума, поглед на куле старога двора у Арви и на стеновите зидове и зелене пољане, које красе врх брега Хоча, што га он толико опева, мора да су још на млађану душу његову утицале подстичући. Ишао је он ту по гувницама, којима се особеност тако јасно, као и народ у Арви, у целој појави огледа. Од народа мора да је још у најнежнијим детињским годинама измаио ону дивоту боја, у којој му израз сјаје, ону свежину језичке употребе, која као јутрења роса свежи читаоца; у самоћи зелене шуме иде за цвркутом тица и тражи себи пута стеновитим зидом до брега, сунцем обасјаног, са којег му поглед може да блуди у бескрајне даљине — од Кракове далеко преко Шлеске до плодних моравских поља. Широки хоризонт његових словенских идеја.

Природа га је уједно упутила у красни домаћи живот. Већ многа свежа слика из тог простог а тако примамљивог света има у његовим песмама, у којима излазе на видик најсрдачнији одношаји његова сопствена живота. Ту је он кроз и кроз свеж. Такву слику свог живота на дому даје нам у песми „Rodostrom“, која се одликује прецизним и пластичним језиком. Треба ту велика вештина, да песник речи као majestátu, pieta, annále и т. д., које се у словачком песничком језику тек по нужди смеју наћи, тако употребљава, да израз не губи своје песничко господство, него шта више описивање њиме добије примеренији колорит, што им он ту особиту почаст указује те их употребљава за сликове.

Као први његов учитељ спомиње се Михајило Коларик, касније се врнуо у Лештин до учитеља Адолфа Медзихрадског. Овај га је спремао за гим-

назију те је млађаном духу дао врло добар правац за будућност. У гимназију је ишао у Мишколцу и Кежмарку а ту баш није смео срцу свом давати на вољу. Само је у тишини смео проучавати славенске песнике. Искуства, што је затим имао у Еперјешу, била су наставак искустава у Кежмарку, само су ствари ушле биле у нешто зрелију фазу. У непрекидној борби са собом одупрео се свим настрадајима малодушности и кукавичлука те се развио у онај чврсти карактер, којем треба тражити равна. Кад је свршио јуридички течај у Еперјешу, практиковао је међу осталим и код словачког родољуба Стевана Фајнора у Сеницу. Буде именован за среског подсудца у Доњем Кубину, но после три године од своје воље захвали на том звању те у Наместову са добрим успехом почне своју адвокатуру. Свакако се та ресигнација има сматрати као последица душевне његове потребе: није могао а да не књижевнише, судачко звање пак није баш бог зна како повољно за то. Од то га доба Slovenské Pohľady броје у своје најдичније сараднике. За шест су година оне донеле најдивније бисерје његова генијалног духа.

Рудолф Поворни у својим путописима „Z potulek po Slovensku“, који су изашли у Прагу године 1885., овако се изражава о Хвјездославу: Хвјездослав нам се свиди енергичан, врло вредан човек. Сад му је 36 година; сапутница му је у животу жена, која је у Прагу однегована. У књијници ће његовој човек наћи дела можда свију светских песника. У Наместову, где ни трага нема националном кретању, дабогме да је Хвјездослав на те своје љубимце упућен. Но он не само да је изврстан, него је и вредан песник. У вече смо под ведрим небом заједно седели у његовом дворишту. Звезде над главом — тако седи често Хвјездослав сам.

Кад бисмо сад покупили главне карактерне црте, како нам излазе из тих незнатних наговештаја о животу његову, нарочито пак из књижевничког му делања, то нам се он приказује као скроз и скроз племенит и чист карактер, у кога крај племенитости и узвишености мисли има уједно и чврсте и мушке воље. Здрава је он природа те се сачувао свеж у време, где су пропали многи таленти, који су заједно с њиме тежили да се попну на стрме висе Парнаса. Његово се име диже мало по мало, има нечега у њему, што је непрелазно: апсолутна лепота душе, она грација чисто песничког осећања, која као најбољи међу божанским дарима краси његову личност. Истина да је његов дар признат досад тек од сразмерно малог кола, које се, као и сам он, придржава великих традиција у уметности; а узрок ће томе бити то, што с погледом на уметничку економију у почетку није био добар газда са својим ми-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

слима, него их је напротив расипао као какав душевни милионар; с друге се опет стране многе његове песме при свем том, што је он као песник народни народ и његову унутрашњу ваљаност разумео, његове спољашње и унутрашње одношаје схватио, као мал те ниједан други, и приказао их у најпунитој истини, не могу лако разумети, шта више се крећу у крузима идеја, који често претпостављају научно образовање. Ипак од последњих година амо публика

све више и више нагиње њему, нарочито прваци народни, који се радо враћају његовим песмама и у њима уживају, јер виде у њему учитеља народног у најбољем смислу те речи. А такво је дејство обично тим трајније. С тога с радошћу поздрављамо објаву, да се једва једаред већ латило издавања његових целокупних расутих дела. Дај боже, да то издање послужи као извор права и најплеменитијег одушељења целом народу.

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

ПИШЕ ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

1. *Разбивојска*. У „Homerovoj Odysseji“ преведена је реч *ῥηξήρωρ* речју *разбивојска*. Ту је реч *разбивојска* сам преводилац сковао. У четвртој песми у стиху петом Odysseje долази ова реч:

Сину разбивојске Ахилеја спремаше кћер си

Из овога стиха и из стиха 228. у седмој песми Илијаде види се, да је реч *ῥηξήρωρ* прирок Ахилу. Та је реч *разбивојска* добро начињена, а и такве речи, као што је ова, није тешко сковати. Али при свем том ја мислим, да та реч не приличи да буде прирок Ахилу. Ахил је највећи јунак у Грка, као што је Краљевић Марко највећи јунак у Срба, и таквом јунаку приличи озбиљан прирок, озбиљнији од речи *разбивојска*. Ја мислим, да није потребно свугде ковати сложене речи, него песник преводилац треба да се зна помоћи и друкчије како. Н. п. у нашим народним песмама долазе два стиха, која значе што и *разбивојска*:

Још остаде Бошко Југовићу,
Креташ му се по Косову вија;
Још разгони Турке на буљке
Као соко тице голунове. — II. 294.

Али сад да видимо, за што није *разбивојска* доста озбиљан прирок за Ахила. Речи, као што је *разбивојска*, јесу недовршене сложене речи. Прва је реч у овакој сложеној речи императив, а друга је првој субјекат или објекат. 1.) Којима је друга реч првој субјекат: *смрдиврана, смрдишоток, смрдибуба, смрдибаба, скочивук, летинас, скоцидевојка, иламтивук*. 2.) Којима је друга реч првој објекат: *чистикуќа, деригуша, драживашка, газиблато, гладибрк, грабикаша, хлашимуха, издерилијеска, изједилогача, исичугура, кесизуб, куикраставчић, крадикоза, кригуз, молибог, музикрава, набигузица, надрикњига, иалигорка, иециреи, шириватра, ирдивзек, иришипетљу, иржибаба, расикуќа, смичклас, сврзиграда, сврзигаће, сврзимангија, сврзислово, вуцибатина, заврќола, дериклуца, мамасира, Мочивуна, иалинушка, Пушибрк*. Кад ове речи узмемо

добро на око, онда ћемо видети, да народ употребљава ове речи из шале и подсмеха. Брло је добро опазио г. Миклошић у својим „Основама“, на стр. 365. Dergleichen wortgebilde sind im slavischen zahlreich, sie sind jedoch von der schriftsprache fast ganz ausgeschlossen und haben in der volkssprache einen humoristischen beigeschmack. Узмимо ма коју од споменутих речи, па ћемо видети, да се ни једна не употребљава у озбиљном смислу, н. п. за *молибог* каже Вук у речнику: *komisch in der Anekdote von der Türkin, die den serbischen Mönch so bezeichnet statt богомолац*; за *хлашимуха* каже Вук у речнику: *каже се човјеку вјетрењаку, који много ланда језиком (и мисли се на пса, кад хвата мухе), das Klatschmaul*; за *музикрава* каже Вук: *der Kuhmelker (als Schimpfname für einen Mann, der sich mit Melken abgiebt)*; за *газиблато* каже Вук: *Komische Benennung eines geringen Beamten, der sich wichtig macht*; за *иришипетљу* каже Вук: *који пристаје за ким, der Nachtreter, das Anhängsel (verächtlich)*; *ирдивзек* такође у комичном смислу значи крупан грах. Па тако исто и презимена *Пециреи, Мочивуна, Пушибрк* постала су од надимака из подсмеха. Кад све ово узмемо на ум, онда не можемо ни речи *разбивојска* узети у озбиљном смислу. И ја мислим, да такав прирок не приличи никако Ахилу, највећем јунаку у Грка.

2.) *Толмачити, толковати*. Г. Св. Мл. Бајић каже у 36. броју „Стражилова“, да је *тумачити* „преокренуто од *толмачити*, а ово је опет постало од туђинске речи *Dolmetsch, dolmetschen*; напротив *толковати* јесте коренита српска реч и постала из сложених *толико-колико*. Наши књижевници дакле без оправданог узрока мрзе на њу, јер то није, као што многи мисле, славенска, него чисто српска реч. Вук је има у речнику, а налази се и у народним песмама, н. п. Он јој иде санак *толковати*; сан *толкује* Кружићева Јела. И Вук је испрва свуд писао *толковати*, а не *тумачити*, али зашто је касније (н. п.

у Речнику, 1852., стр. 81.) заменио ту реч са *тумачити*, не могу никако да се домислим, осим ако то није посао доцнијих сурадника и помагача му.“ Г. Св. Бајић нема право и криво суди, кад мисли, да је *толковати* чисто српска реч. *Толковати* је из рускога језика преко наших књижевника ушла у наш језик. А да је та реч рускога облика, то се види из ст. словенскога језика, у којем долазе речи: *тълковати* interpretari, *тълкователь* interpres, *тълковникъ* interpres, *тълкъ* interpres, *тълкованије* interpretatio. Све ове речи у руско-словенском језику гласе *толковати*, *толкователь*, *толковникъ*, *толкованије*, те у српском језику, кад би их хтели употребити, морали би их према законима српскога језика преокренути на *туковати*, *туковник* и т. д. Не треба се дакле чудити, што није хтео Вук доцније употребљавати ту реч *толковати*, него ју је заменио речју *тумачити*. Види се, да је Вук доцније осетио, да је *толковати* реч рускога облика, за то ју је и заменио речју *тумачити*. У Вукову речнику има и *тумачити* и *толмачити*. Што је Вук доцније волео писати *тумачити*, него *толмачити*, долази отуда, што је увидео, да је у *толмачити* оно *ол* ушло из туђег језика (Dolnetsch), а *тумачити* има чист српски облик, као што нам сведоче стари глаголски

споменици, у којима долази *тълмаунти* interpretari, *тълмауъ* interpres. Ко зна *тумачити* испоредити са *тълмаунти*, томе ће бити јасно, да је *тумачити* чист облик српски. Што каже г. Бајић, да је *толковати* постало од *толико-колико*, то нема никаквога смисла.

3.) У истом броју „Стражилова“ долази: „Достојевскова прича“. И ово није добро. Презиме гласи *Достојевски* и то је презиме већ по себи придев, те га не треба опет претварати у придев, него ваља писати „Достојевскога прича“. Тако се исто неки буне, те пишу *Мушицкове песме* место *Мушицкога песме* или *Мушићскога песме*.

4.) У једним нашим политичким новинама нашао сам пре краткога времена на ову реченицу: „Сутра ће се покушати, да се *битисању* народне слободоумне странке ископа гроб.“ Онај, који је ово написао, мислио је, да је *битисање* што и *биће* ст. слов. *вѣтнѣ*, али није тако, јер *битисати* значи *vergehen*, н. п.: било и битисало, т. ј.: било и прошло. Миклошић каже у својој књизи *Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen*, да *битисати* долази од турске речи *bitmek*, што значи: *zu Ende gehen*. Дакле *битисање* је турска реч и не значи *биће* ст. слов. *вѣтнѣ*, него значи *Vergehen*.

СУНЦЕ И ЊЕГОВА СВОЈСТВА.

ОД СВЕТИСЛАВА КОЛАРОВИЋА.

(Наставак.)

Овако тумачећи Фраунхоферове линије Кирхоф је показао, да се сунце из истих скоро елемената састоји као и земља. Досад још нису у сунцу констатовани ови елементи, који се на земљи налазе, и то: злато, сребро, бакар, олово, жива, алуминијум, арсен, антимон.

Остаје нам још, да на основу ове теорије разјаснимо пеге на сунцу и Вилзонов појав, који је управо највећма побудио Хершла, да изнесе онаку хипотезу о сунцу. Још Галилеј је држао пеге за облаке, који се вију по сунчаној атмосфери, те нам изгледају као црне пеге на сјајноме сунцу. Он вели: кад би земља била тело светло, као сунце, то би онда она, кад је покривена облацима, изгледала за једног посматрача, који би био ван земље, као сунце са својим пегама. Пеге те би биле црње или блеђе, према томе, да ли су на земљи облаци гушћи или ређи, непровиднији или провиднији. Каткад би било више пега, други пут мање; неке би нестајале, неке се појављивале и т. д., једном речи, имали би исти приказ, као што га данас имамо на сунцу. — Кирхофова теорија о пегама није ништа

друго доли мало модификована Галилејева. Он мисли, да се у атмосфери сунчевој збивају исти процеси као и у нашој. Локалне промене температуре чине и тамо повод облацима, који се, истина, разликују по свом хемијском саставу од наших облака.

Последица једног облака у атмосфери сунчевој биће та, да ће се они слојеви атмосфере, који су изнад облака, охладити, јер их облаци заклањају од сунца и од утицаја његове топлоте, а охладниће тим већма, чим су слојеви дотичног облака гушћи. Облаци су непровидни и чине језгро пеге. Пошто је, као што рекосмо, на основу тога и атмосфера сунчева изнад облака хладнија, то ће се образовати нови, мало ређи облаци околу оних првих, а ређи за то, јер су у вишим регијонима, где је атмосфера и онако ређа. Ти ређи облаци чине двор или полусен око пеге. Дакле тим је разјашњен и Вилзонов појав, језгро је дубље унутри у сунцу него двор.

То је суштина Кирхофове теорије, код које смо се мало дуже позабавили, јер је врло интересантна за сваког, а важна за науку.

Сад ћемо да видимо, како мисли још један нау-

чењак о сунцу, научењак, ког смо већ спомињали досад, један од капацитета у астрофизици, а то је Секи, управитељ звездарнице у Риму, који је многе експедиције предузимао и силна посматрања чинио. По њему је сунце усијана, не чврста по ваздушаста маса. Саставни делови сунца, метали и многи други елементи, непрестано су као пара. — Сунце је опкољено фотосфером. Фотосфера је океан усијане паре растопљених метала, која са своје огромне температуре светли. Та температура, као што се из експеримената закључити мора и као што ћемо доцније видети, мора ићи у милијоне степена. Поврх фотосфере је атмосфера, која се састоји из два слоја. Доњи сачињавају паре растопљених елемената, које апсорбују неке делове сунчане светлости и чине Фраунхоферове линије; горњи слој је ваздушаст и састоји се већим делом из водоника и још каквог нама непознатог газа. Тај горњи слој зове се хромосфера. Овај слој је сарамерно доста танак. Изнад њега је још један тањи слој, који се види само кад је тотално сунце помрачено, и онда образује венац (corona). Тај слој неки називају леукосфера, по име баш није најгодније, јер светлост тога слоја више је зеленкаста.

У средишту сунчевом догађају се разне револуције и унутрашње кризе, због чега се догађа, да маса фото- и хромо-сфере буде избачена у неизмерне висине. Тако се неки делови сунчане површине издигну, други, наравно, спусте, што ми видимо као пеге, буктиње и протуберанце. О овим последњим ћемо доцније опширније говорити. — Пеге су узвишења и удубљења у фотосфери; удубљења су испуњена газovima или парамa, које апсорбују сунчану светлост. Те су паре или газovi поређани једно преко другог према својој густоћи. Ево како он предочава своју теорију. Наша атмосфера — вели он — са облацима у њој изгледа за једног посматрача, који би био ван ње, н. пр. на месецу, исто тако, као фотосфера сунчева са пегамa. Облаци у нашој атмосфери, осветљени сунчаним зрацима, изгледали би му као усијана фотосфера, а она места, на којима нема облака, где је дакле ваздух чист и провидан, изгледала би му као црне пеге, у сред светлих облака. Ето тако он замишља пеге, обратно од Хершла. А буктиње, које нам изгледају као брегови на фотосфери, нису ништа друго, већ узвишења усијане материје, из које се састоји фотосфера и хромосфера.

Тако Секи. Више научењака слажу се у главном с њиме, само што држе, да пеге постају на тај начин, што се хладне струје из сунчане атмосфере напрасно, са ужасном брзином и снагом спусте до језгра сунчева и тако га охладе.

Свима овим теоријама, о којима смо досад говорили, додаћемо још једну, коју је изнео Целнер. По њему је сунце врло усијана ватрена кугла, а пеге су охладнели горњи делови ватреног језгра сунчевог, који, хладнији и гушћи, тону све већма у сунце, док најпосле не утону сасвим и не изгубе се у сунцу. Течна маса сунчева прелије их. — Двор или полусен чине облаци, кондензирана маса сунчева, који су у извесној висини околу пеге. Пеге су дакле ниже од остале сунчане површине, те се Вилзонов појав на тај начин може врло просто разјаснити.

Пошто смо тако изложили најризнатије данас у науци хипотезе о саставу сунца и његових пеге и видели, да се научењаци у главном разилазе у том, што једни држе, да је језгро сунчево тамно, хладно, а фотосфера усијана, други, да је језгро сунчево усијано, а да се на површини хлади; једни држе, да су пеге удубљења, рупе у фотосфери, други их премештају у ниво фотосфере, па чак и атмосфере, — винимо се сад мало у суседство, у атмосферу сунчеву, коју смо већ више пута споменули. Тим смо већ индиректно рекли, да је сунце има.

Да је сунце заиста опкољено атмосфером, уверавају нас осим спектроскопских посматрања још и појави при тоталном помрачењу сунчевом, као и то, да су окрајци сунчеви мање светли од дубљих, унутрашњих делова. Ово је опазио Лука Валеријо (Luca Valerio). — Промотримо најпре ово последње. Буге (Bouguer) је први мерио ове појаве и нашао је, да цела централна трећина сунчева светли подједнако, најасније, па онда према крајевима опада светлост и то тако нагло, да полусен једне пеге, ако је иста у близини центрума, већма светли него окрајци. Ово су признали и многи други научењаци, као: Секи, Лије (Liais), Фогл и др. Секи је још показао, да и топлота сунчева опада од центрума према крајевима, те тако опада и светлост и топлота сунчаних зракова према крајевима, а то се даје разјаснити само тако, ако се узме, да је сунце опкољено атмосфером, која светлост и топлоту зракова апсорбује, слаби. Учени људи тврде, да та атмосфера упија 88% сунчаних зракова, или другим речима, да сунце нема атмосфере, било би нам више него осам пута и светлије и топлије, него што је овако. Но баш тај толики утицај сунчане атмосфере од велике је користи за целу земљу. Кад узмемо, да је огледалима само удвостручена топлота сунчаних зракова често толика, да је човек не може сносити, а да се не опече и озледи, шта би тек било, да су зраци осам пута топлији. Људи не би могли на земљи екенстирати.

А сад да видимо, шта се опажа при тоталном помрачењу сунца и шта се отуд закључује. Помра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

чење сунца постаје врло интересно у оном моменту, кад је црна плоча месечева баш на сред среде сунца. Но ми нећемо ништа као познато да претпостављамо, с тога ћемо рећи, да сунце онда буде помрачено, кад се месец налази у правој црти између земље и сунца, другим речима, кад је земља у сену месечевом. Кадгод је помрачење сунца, онда је нов месец, као што се по себи разуме, кад се зна, у чему се састоји помрачење сунца. Ми рекосмо, да приказ постаје тек онда интересантан, кад је плоча месечева баш на сред среде сунца. Тада тек светлост сунчева нестаје и то тако нагло, да се и најхладнији посматрач мора уплашити. То је нешто „страшно, лепо“. Очевидац Секи описује помрачење сунца и вели: Сви предмети на земљи промену боју, цела природа добије жалостан и страшан вид, као да прети људима и осталим живим створовима; ливаде изгубе своје зеленило, небо око сунца је сиво, а на њему нема више сјајног сунца, заменила га црна плоча месечева; хоризонт посут је неким жутиим зеленилом, лице човечије изгледа бледо као смрт; цела природа махом умукне, тице понестану, животиње се скриву од страха у рупе своје, а кад се уз то све још и температура на једаред спусти, то нам изгледа, као да је сва жива снага природе почела да нестаје, да пропада. Изгледа, као да се грозна несрећа, крај свету приближује. — Тако овај очевидац. — На земљи овлада тама, као оно на четврт или по сата после заласка сунчева, тако, да се неке јасније звезде укажу. У тај мах изгледа црна плоча месечева окружена са свију страна јасним, као сребро белим, често жућкастим прстеном од не велике ширине, који се зове венац (согопа); из њега излазе на све стране по облику неправилни светли зраци, управо снопићи зракова, који на месецу изгледају онако, као што наши сликари светитељима сликају око главе. Тај појав долази од утицаја наше атмосфере, као што ћемо доцније видети. — Али то још није све. На више места на ивици месечевој виде се ружичаста узвишења или појединце или у неправилним конгломератима. То су тако зване протуберанце protuberances, проéminences), које смо једном већ споменули. Оне нам изгледају као снегом покривени вр-

хови брегова на земљи, кад их сунце на заходу осветли.

Да речемо коју најпре о оном светлом венцу, који се у то доба види на месецу, управо око месеца. Дуго не могаху астрономи бити на чисто, да ли је узрок томе на месецу или на сунцу; закључивали су, да узрок лежи у месечевој атмосфери, но данас знамо, да је месец без атмосфере и да се узрок венцу мора у сунцу тражити. Светлост његова није мања него у пуна месеца при најповољнијим условима. Венац тај је концентричан са сунцем, светлост му опада са удаљењем од сунчане површине. У опште се узима, да је најсветлији део венца у непосредном додиру са фотосфером. Регијони, по којима се венац шири, јесу они исти, у којима се појављују пеге и бугиње, другим речима у којима је дејство сунчаних снага најјаче. — Чим се месец већма креће према истоку, тим се венац све више губи на тој страни, док се на западном крају све већма указује. И ово је јасан доказ, да венац није ни у каквој свези с месецем, него да је на сунцу. Астрономи су анализовали светлост, коју венац издаје, и нашли су, да он делом властитом, делом рефлектованом светлошћу светли, да у оном моменту, кад је сунце тотално помрачено, све Фраунхоферове линије из спектрума нестану; спектрум венца је слаб, али потпун, на неким местима виде се светле линије, светлије од осталих делова у спектруму, а те баш одговарају светлим цртама у спектруму поларне светлости. Ову последњу појаву, управо узрок њен, одношај и свезу поларне светлости са светлошћу короне, наука још није разјаснила, као ни саму појаву поларне светлости. Мислило се, да је венац перманентна поларна светлост сунчева, дакле исто, што и поларна светлост на земљи. — Те светле црте у спектруму долазе од директних зракова хромосфере, коју месец није сасвим покрио. Баш оне и дају повода научењацима, да мисле, да је и венац ваздушасте природе и да је један слој сунчане атмосфере. Но најчудноватије је то, да су многи посматрачи те исте светле црте у тај мах видели на црној плочи месечевој. То долази отуд, што су дотични зраци рефлектовани на земаљској атмосфери и одатле на све стране расути.

(Наставиће се.)

Л И С Т А К.

ПИСМА ЛУКИЈАНА МУШИЦКОГ ЂОРЂУ МАГАРАШЕВИЋУ.

Любезнѣйшій Пріятелю!

Вукова Лексікона јошт' не'мамъ. Писао самъ Копытару, да ми што скоріе по дилижансу пошлѣ. Жао

ми е Вука и Копытара — највише чрезъ умаленіе обще ползе — што су се тако, као што ми пишете, осрамотили. — Я се чудимъ Копытару, и ердим се

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

на нѣга, што е, као цензоръ, — оне свинарје или свинарства допустио. — Тако љу му и писати. У нѣговој е дужности, недопуштати ништа contra bonos mores. Срећан ће бити, ако га Митрополитъ не уступи Полицаю Бечком'. — Лакомысленни люди шкодише общей ползи, и собственем свом' намѣрению, што е јошт' луђе. — Копытаръ ми е послао оно возраженіе свое подъ титломъ — Uiber Wuk's Wörterbuch &. И то ми се не допада! Бори се весма остроумно, учено, силно, ал' купно и весма грубо и безобразно, тако да се поредъ Х. — каса и чести М. — Мал' те нису ови Румію дали, да му грубо отговори. Копытаръ иште мое миѣніе. Я самъ му обећао дати, док' скупимъ и други' Літератора миѣнія. Езыкъ е славенскій, у смотрению нашег' олтара и богослуженія — нама священъ, светъ языкъ (poli me tangere), у смотрению народне дичне літературе средство к' возвышенію народа сербског' паче свію каолически Словена (O praesidium et dulce decus meum!) Сећате ли се она три пандура Досіоева, како преварише Старца, да сбацѣ ягње съ леђа? — Таковы се морамо чувати — наипаче ако су странни — кадъ нам' гаде славенскій языкъ. У по-

следнѣм' Резултату свог' возраженія правда Копытаръ свое намѣрение. Онако ћемо се съ нѣмъ — plus minus — согласити. — Явите миѣнія опетъ о Рѣчнику, и овом' опоменутомъ возраженію. Сигналъ е къ великом' рату. — Мотрите на впечатлѣніе, кое ће учинити Нешичево обявленіе. Я му се весма радуемъ.

Весма сте ми драго учинили, што сте ми явили, да ступате у союзъ супружества. Срећно и дуго-вѣчно у нѣму пребыли! Да вам' принесе радости, утѣхе, домашню срећу, кою супружници желити могу!

Отпишите ми скоро; можете ми послати писмо по нѣком' Змеановичу, кои е одъ насъ ракію купіо, и већ доћи мора. — Онда ми пошлите на мой рачунъ, или нек' Вам' тай Змеановичъ плати, 1. тесте оног' велін-папира. Ако узимате Рѣчникъ, пошлите ми по нѣму; вратићу га таки опетъ.

Поздравите Гдна Камбера.

Остаемъ Вамъ

у М. Шишатовцу 30. Јан. 1819.

неизмѣнный пріятель

Л. Мушицкій, архім.

К О В Ч Е Ж И Ћ

УЗ НАШУ СЛИКУ.

Данашњем броју на челу приказујемо читаоцима „Стражилова“ лик часнога проте Павчевског а песника српског **Васе Живковића**. Давно је већ и давно, како се његове красне песме певају по народу. Знаде зацело сваки Србин за његову сватовску песму „Одби се бисер грана“ и за његово „Радо иде Србин у војнике.“ Од многих му превода са страних језика спомињемо само „Гњурача“ Шилерова, који је Живковићу необично пошао за руком. Штета је, што су противни радови растуруени још по часописима, те „Орао“ има право, што вели, да би издавачи српских књига учинили заиста роду глас, кад би песничке производе Живковићеве издали у збирци.

Г Л А С Н И Ћ.

(**Прослава Вукове стогодишњице**), која се имала одржати у овом месецу, одложена је за месец мај друге године. Као што смо дознали (пише „Одјек“, бр. 103.), одбор је предложио и министар просвете је одобрио ово одлагање с тога, што још није свршено питање о преносу Вукових костију из Бечкога гробља. Осим овога главнога разлога одбор је предложио одлагање још и због тога, што се нема поузданости, да би се сви припремни послови, нарочито они за свечану представу у позоришту, на време свршили, тако, да цела светковина достојно одговара великом слављенику. — Међутим читамо у овоистраним нашим листовима, да се по гдекојим нашим местима спремају прославе за Митров дан о. г. Тако ће у Сенти читаоница српска да прослави тај дан е јавним предавањем о Вуку, које ће читати канд. проф.

Миливој Лукачевић, и у вече са сѣлом. — Ако, као што видимо, и не ће бити тај дан главне прославе оне у Србији, наша већа места с ове стране могу ипак прославити Митров дан, па би тако у мају могле све наше корпорације с ове стране бити многобројније заступљене у Београду.

(**Мита Јанковић Поповић**), потпредседник црквене општине у Вршцу, умрло је 26. септ. Оставио је све своје непокретно имање црквеној општини с тим, да његова жена ужива из овог добра, док је жива; а после њене смрти прелази у посед општине. Од прихода има се трошити на одело српске сиромашне школске деце. Имање вреди, као што пишу „Застава“ (бр. 148.), до 10.000 ф. Покојник је био један од оно још за цело мало Срба, који је до смрти своје снивао о српској Војводини.

(**Његова Светост српски патријарх Герман Анђе-лић**) даровао је, као што читамо по листовима, православној саборној цркви у Карловцима 1000 дуката, да се од интереса тога набављају и оправљају црквене утвари за ту цркву; дао је фонду за потпору свештеника и свештеничких удоваца Карловачке архидјецезе 20.000 ф.; и основао са 20.000 ф. фонд за пензију по једном професору у Карловачкој гимназији, који мора бити неприкорног религиозно-моралног и политичког владања, а свагдашњи митрополит-патријарх ће по својој савести одређивати, кад, ко и колико има уживати из фонда тог.

(**Др. Милан Јовановић Батут**), одлични стручњак медицински и књижевник, изабран је за професора хигијене и судске медицине на великој школи у Београду.

(**Ј. Е. Ајвазовски**), славни сликар руски, славио је 8. о. м. у Петрограду педесетгодишњицу свог уметничког делања

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Споменица у славу стогодишњице Вука Стеф. Караџића и преноса његових костију у Београд.) Уметница Кочонде Николића у Загребу, која је за последњих десетак година издала више кривих производа домаћих уметника и сликара, приредила је сад слику једну у великом формату, коју је израдио врни уметник Фердо Кикерсц. Слика приказује лик Вука Стеф. Караџића; над тим је ликом вила српског народног песништва а под Вуком је гуслар. Са стране су ликови: Краљевића Марка, цара Душана, Југа Богдана, с десна, и Милоша Обилића, кнеза Лазара и Старине Новака, с лева. Како су издавачи спремили огромну накладу, то продају слику по одиста јефтину цену 1 фор. Још је сваке похвале достојно, што су издавачи један део чистог прихода од те слике одредили као прилог на споменик Вуку. — Са своје стране топло препоручујемо нашем свету ту красно израђену а јефтину слику.

(Роберт Толингер), ликовођа срп. певачког друштва „Гусала“ у Вел. Кикинди и композитор толиких музикалних прилога уз „Гудало“, лист за гласбу, што је излазио лане у Вел. Кикинди, као и других многих песама српских, даје од летос по свима нашим крајевима концерте на свом виолончелу. Кудгод иде, бере уметничке лаворике и прате га одушевљене похвале. 26. септ. давао је концерат у Старом Бечеју. Као што извештач „Заставин“ (бр 150.) пише, постигао је Толингер сјајан успех. Хвали му његову композицију „Гавоту“, а особито „Српске импровизације“, за које се том приликом и присутни Насрби одушевили били. „Они нежни звуци познатих нам српских мелодија одмах те“, вели, „у срце теку. Па тек они најјинији прелази из наших мелодија у карактер источњачки како ли нам улише неброј пријатних утисака са најчистијим уживањем! — Његова свирка приказује нам индивидуалитет за себе, нешто самосвојно. И тон и техника и начин приказа, све је то одлучно само његово. Тон је пун, округло; по потреби снажан или мек, сладак. Техником задивљује, а нежном кантиленом очаравана. Пуноћа у облику, веома елегантно, а при том најпоузданије издржаване најтежине пасажа, па онај фини укус у кантиленама, све то чини те је у нас Толингер јединствен појав, који махом привлачи. Свирка му је увек веран тумач композиције, није наметљива, но за то утисак и остаје тим јачи, трајнији.“ Као што исти извештач пише, Толингер је наумио, да у овој сезони приреди око 20 концерата по разним српским крајевима. По савету виртуоза светскога гласа, Давида Попера, он је рад, да сав рад и живот свој намени тој изабраној музичкој струци. Па када у туђе крајеве оде, не ће никад заборавити, какво благо лежи у Српству, но ће се увек и у зениту своје славе сећати Српства и песама наших, те ће их, вештачки обрађене, с поносом износити и пред стран свет у најлешем виду.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Прву књигу Вукових Дјела повезала је државна штампарија у диван повез и продаје ју по 4 динара (или 2 фор.) Најтропачије препоручујемо свакој српској кући ову четиту књигу, јер јој је у свакој српској кући на столу као украс безусловно пре место него многима страним „дивотиздањима“, која су лепа само по корицама и илустрацијама.

— У „Одјеку“ (бр. 103.) читамо, да је изашао и 3. број „Немање.“ Ми трећег броја још нисмо примили, ма да свој лист шаљемо, као обично, у замену.

— У 35. броју нашег листа јавили смо, да су издањем

књижаре Миливоја Каракашевића у Сомбору као школска књига изашле Библијске приповетке из старог и новог завета, како их је према наставном плану високог народног школског савета од 6. Јулија 1878. за трећи разред народних школа удесио учитељ Симеун Коњевић. О тој је књизи „Јавор“ у својем 37. бр. донео поопширан реферат а после у 39. броју белешку, која казује, да учитељ Коњевић није те библијске приповетке написао својим стилем и пропратио својим рефлексјама, него их је скоро све преписао нарочито из Даничићевих „Приповедака из старог и новог завета“, које су издањем књижаре браће Јовановића у Панчеву изашле већ у 15 издања. Услед те белешке изјављује књижар-издавач Миливој Каракашевић у Сомборском „Бачванину“ (40. бр.), да неће штампати Библијске приповетке ва IV. разред, како их је удесио Симеун Коњевић.

— Јаков Игњатовић јавља у засебном огласу свима оима, који се пријавили на његову „Патницу“, као и онима, који се још нису пријавили а распитују за судбину тог романа, да ће га о свом трошку на свет издати и да је цео рукопис већ предао у штампу. Да би и сиромашнији свет могао доћи до „Патнице“, поделио је Игњатовић цео роман у више свезака, од којих ће прва изаћи на свет најдуже до Митрова дне ове године а изнеће најмање десет штампаних табака на формату француске осмине на лепој углађеној хартији. Тој првој свесци биће цена 60 новчића. Поруџбине и новци треба да се шиљу штампарији Арсе Пајевића, коме је писец поверио не само експедицију, него и продају целог дела. У огласу свом вели Игњатовић међу осталим и то, да се неће кајати, ко књигу купи и прочита. Он зато јемчи сваком својим дојаконским књижевним радом а узда се, да му и овај потоњи рад неће бити лошији, ако не буде бољи од дојаконских његових радова од ове руке.

— Удружење јавних правозаступника у Србији, решило је у својој другој годишњој скупштини, да распише у року до 31. дец. ове год. награду од 300 динара у валу за најбољу израду бар на 4 штампана табака. Ово је темат: Показати уроке, са којих су недовољна садања законска наређења о личној безбедности у Србији и предложити формулисане одредбе, које треба о томе узаконити и у материјалноме и у формалноме праву. Израђене поднеске оцене нарочити одбор, састављен из судија, професора правнога факултета и правозаступника. Награђен темат штампаће се трошном друштвеним и остаје друштвена својина. Израде ваља поднети одбору удружења по уобичајеном начину при књижевним стечајевима.

— Као што читамо у Задарском „Српском листу“ написао је Марко Цар на талијанском језику опширну расправу о Вуку и народним песамама, а намеран је издати, кад се буде славила слава Вукове стогодишњице и пренеле се његове мошти у Београд. Цар је и неколико одабраних народних наших песама превео на талијански те ће их у преводу уврстити у своју расправу. Наслов је тој расправи: „Vuk Stefanović Karadžić e la poesia popolare serba.“

— Јован Бошковић у 1. свесци својих дела баца кривицу на Хрвате и њихова књижевна дела, што се и у нас књижевни језик искварио, као да је преко њих у нас погрешке унесене. Наравно да се с хрватске стране дизао глас противу тога, ако се отуд кадгод и призна, да је језик у књигама штампанима ћирилицом ипак лепши, него што се у већини хрватских књига налази. Имају и овде и онде право. Но, ако ћемо по души, морамо признати, да је у томе и на нашој страни много греха. Дакле, грешимо ми, а греше и они, на примамо један од другог као уз пркос оно, што не ваља. На

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

силу божју увлачимо, бог те пита откуд, изразе скројене по туђинском калулу, па мало по мало — и не осетимо, кад нам се, и противу наше воље, поткраде каква туђица. Али ко пажљиво прати, како се од неко доба у хрватским листовима (н. пр. у *Viencu*, у *Zori*, у *Iskri*) пази на чистоту језика, а у нас (особито у политичним) с ове стране, па по прилично, бог ме, и с оне, не пази на то, — познаће, да коло хоће да се окрене на другу страну, те као да сад ми примамо, што одавна већ они забацују. Али још и данас много употребљавају Хрвати у свом књижевном језику таквих изрека и речи, да би их, као што је већ једном у овом листу казано, често морао човек преводити тек на српски, да разуме смисао, а овамо служимо се тобож једним језиком. — Пре негде читасмо у једном хрватском листу н. пр. *Sadašnji njegov* (Ристићев) *nastup* (!) на *ministarstu* *stolicu* *pozdravio* је *narod* *oduševljeno*. По богу брате, знаш ли, шта значи *nastup*? Отуд, поред наших, жали боже и без тога, силових грехова, прелазе посредно или непосредно, а без невоље, и нови међу нас; непосредно — кад српски читалац, који није баш бог зна како вичан правилну говору, чита у изворнику хрв. књигу, а посредно, — кад из хрв. списка или књига наши листови, као што смо приметили ово дана у једном српском листу, што прештампају, па оставе све онако, како тамо нађу, ваљда просто поднесавши бајаги вешту слагачу хрватски лист, да овај с латинице слаже ћирилица слова. Тако се далеко забрзди на тај начин, да слагач по неки пут сложи и страну реч онако, како се пише, а не, како се изговара, н. пр. *пландира* место *пледира*, јер наравно Хрвати стране речи онако пишу, како се и у оном језику пишу, а тога не би било, да се бар у коректури пази. Отуд збрка! А „Браничима српскога језика“ и „Филолошким иверјем“ користиле се кајда поколење оно, што ће тек после нас доћи.

— Хумористични роман Лудовика Халевија „*L'abbé Constantin*“, који ми имамо чак у два српска превода, наиме од Бранка Мушицког под насловом „Делија девојка“ и од Ђорђа С. Симића под насловом „Поп Коста“, прерађен је и удешен за шаљиву игру. Аутори комада, Хектор Кремије и Пјер Декурсел, читали су га неки дан пред управом и глумцима жимназ-поворишта у Шаризу. Комад ће у току месеца новембра приказан бити на реченој позорници.

— Од глумца Глигорија Чикије, првог данас међу драмским песницима мађарским, изашла је ово дана шеснаеста свеска, у којој је најновији његов комад „Дивља ружа“ („*A vadgőzsa*“), што се пре неколико недеља први пут давао у Будимпештанском мађарском народном (*nemzeti*) позоришту. Од Чикијевих је комада досад у нас преведена „Црна пег“ („*A sötét pont*“), коју са успехом даје наша народна позоришна дружина. Осим тога су преведени још и његови „*Vibogékok*“ и „Задушни Филип“ („*A jó Fülör*“); оба су ова превода већ у приправности да их прикаже позоришна дружина, кад за који дан дође у нашу средину. Први и последњи комад превео је уредник овог листа а други је превео Милан А. Јовановић.

— Немац професор Фрања Беме написао је опширну

Историју опере по изворима у 4 свеске, са музичким прилозима. Ово су поједини одељци те књиге: 1. Опера у Италији. 2. Опера у Француској. 3. Опера у Немачкој. 4. Опера у Енглеској, Шпанској, Шведској, Русији, Чешкој, Угарској и Америци.

С М Е С И Ц Е.

(Дар српске краљице Јелене). Српска краљица Јелена, кћи францускога краља Лудвига Светога поклони свом оцу јеванђеље на словенском језику, које њој дароваше српски калуђери, када је примила православну веру и удабном постала српском краљицом. Када Лудвиг прими овај свети дар од своје кћери, преда га на сахрану Лоренској саборној цркви, где је чуван под именом *Text du sacre*, те се на то српско православно јеванђеље заклињаху сви француски краљеви од Лудвига Светога до француске револуције. О том јеванђељу пише Добровски у „Словину“: „Тај су рукопис ценили толико, да га је надбискуп, Лоренски кардинал, дао на Тегово (Брашанчево) носити као светињу с литијом. Но за револуције буде та књига спаљена. Рукопис беше везан у корице оковане златним плочицама и урешене драгим камењем. Садржина је била раздељена у два дела и писана двојаким словима. Французи су мислили, да је једна врста писмена била грчка; но кад су показали рукопис руском цару Петру Великому, 1711., рече им цар, да је то писмо ћирилично-глагољско, које је познато у Русији. Слова у другом делу ове књиге назва енглески учењак Тома Форд Хик светојеронимским, којим се и сада још служе Далматинци код црквених обреда.

(Гроб цара Душана). У Београдском листу „Српству“ пише М. С. М., да су му приликом бављења у Призрену „неки од познаника и пријатеља долазили и после тешких и великих заклетова на иконицама свете Богородице, које вађаху испод својих постављених ћурчета, да никоме ништа казати и открити не ћемо, говораху нам и тврђаху: да знају местимце, где је сада гроб Душанов; да је тело његово и сад у труњи (сандуку) златном, овај у сребрном, па овај у железном; да су га преци њихови откупили од Синан-пашиних војника 1590., кад је овај, убив 40.000 Срба усташа на Црном Потоку (Кара Су) изнад манастира светог Аранђела, овај освојио, порушио, од истога градива подигао своју више пута спомињану у Призрену Синан-паша да ми си и т. д.; да га од ото доба до данас, предајући ту тајну с колена на колено, чувају, крију и т. д. и по завештању својих предака, као и страшним и огромним клетвама, тек ће онда открити му гроб, кад ова земља буде српска и т. д.; да знају, где су још и сада целокупне и невредиме оставе царице Јелене, жене Душанове; да знају, где су оставе, архиве, и т. д. све саме ствари, ради којих се губи глава тако олако. На многа испитивања дознали смо, да осим својих породичних предања с колена на колено, с оца на сина онако исто, као што се чува у нашем народу лекови, лечења и т. д., иду та причања по народу.“ — Нека од овога ни полак није у ствари, добро је, ако се ма и тако одржава српска свест у тим тамо заборављеним српским крајевима.

САДРЖАЈ: Својој музи. Песма Драг. Ј. Илија. — Наја. Приповеда Ксавер Шандор Балски. — Мајстор Лука. Песма од Љубинка. — Ето то је био крај. Приповетка Стане М. Стевановићеве. — Павле Орсаг Хвјездослав, словачки песник. (Свршетак). — Бранич српскога језика. Пише Јован Живановић. — Сунце и његова својства. (Наставак). — Листак. Писма Лукијана Мушицког Ђорђу Магарашевићу. I. — Ковчежић. Уз нашу слику. (Прота Васа Живковић, песник српски). — Гласник. — Повориште и уметност. — Књижевне белешке. — Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожића у Београду.